

Správy/Reports

Dve etapy vedeckého života pedagogickej komunity na Slovensku po roku 1989

Na pozvanie Rady slovenských vedeckých spoločností pri SAV sa uskutočnila konferencia "Veda a vedecké spoločnosti na Slovensku po roku 1989" (23. novembra 2009 v Bratislave). Toto podujatie sa stalo súčasťou bohatého spektra spomienok aktérov, pripravujúcich a realizujúcich sociálnu zmenu pred dvadsiatimi rokmi, označovanú ako "nežná" revolúcia. Organizátori podujatia vychádzali z predpokladu, že významný historický zlom inšpiruje aj vedeckú komunitu a vedecké spoločnosti, aby spoločne reflektovali svoju úlohu v uplynulých zmenách a súčasne objasnili svoje poslanie a možnosti formovania vedeckého potenciálu Slovenska v novom európskom rámci.

Pohľad na uplynulých dvadsať rokov života pedagogickej komunity na Slovensku prináša prekvapivé zistenie, že ide už o dve samostatné obdobia – dve dekády. Kým prvá dekáda (1989 – 1999) ešte iba čaká na historický výskum, druhá dekáda sa do určitej miery viaže na činnosť Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV. Radi by sme pripomenuli, že život vedeckej komunity sa nemusí viazať na existenciu vedeckej spoločnosti. To isté platí aj pre pedagogickú komunitu, ktorú okrem iného formuje bezprostredná spolupráca pedagogických výskumných pracovísk rámci pedagogických fakúlt a katedier pedagogiky na filozofických fakultách, ktoré sú centrami výskumu v odbore pedagogika. Pre vedeckú komunitu má veľký význam hlavné vedeckovýskumné pracovisko (SAV svoj Ústav experimentálnej pedagogiky po roku 1989 zrušila a napriek nášmu úsiliu neobnovila), ale aj vedecký časopis. V uplynulých rokoch túto funkciu plnil časopis Pedagogická revue, ktorý sa pretransformoval z časopisu Jednotná škola a pôsobil s nezávislou redakčnou radou 20 rokov.

V živote vedeckej komunity má vedecká spoločnosť nezastupiteľné miesto práve preto, že má ako združenie vedcov oveľa autonómnejší priestor pre nastoľovanie tém odborného diskurzu a prezentácie riešení problémov v oblasti vzdelávania a výchovy, ako iné pracoviská zvyčajne závislé od finančných zdrojov štátu alebo súkromného sektoru.

Očakáva sa, že vedecké spoločnosti svojou činnosťou prispejú k tomu, aby vedecké poznatky ako výsledky vedecko-výskumnej činnosti pedagogických pracovísk boli konfrontované s výsledkami činnosti iných členov vedeckej komunity v bezprostrednej interakcii. Uvedené napomáha efektívnosti procesu rozvoja osobností vo vednom odbore, prispieva k rozvoju teórie a metodológie vedného odboru, a k šíreniu vedeckých poznatkov medzi širšou odbornou a laickou verejnosťou.

Správa Prípravného výboru na obnovu činnosti Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV z roku 2001 uvádza, že „niektoré vedecké spoločnosti sa po roku 1990 riadne transformovali, zhodnotili svoju predchádzajúcu činnosť, zvolili si nové vedenia a po roku 1993 pružne reagovali aj na novú situáciu v súvislosti so vznikom Slovenskej republiky... Rada slovenských vedeckých spoločností konštatovala, že niektoré vedné odbory nedokázali reagovať na výzvy spoločenskej transformácie po roku 1989, iné

zasa na výzvy pluralizácie politického systému a ostrú konkurenciu na trhu práce, ktoré neobišli ani vedecké profesie. Jedným z takýchto vedných odborov sa ukázala byť pedagogika... Na základe konzultácií s rektorom UCM v Trnave prof. dr. J. Podolákom a dekanom Filozofickej fakulty UCM v Trnave doc. P. Balážom predložil doc. L. Macháček na zasadnutí redakčnej rady Pedagogickej revue 13.12.2001 iniciatívny návrh na vznik pedagogickej spoločnosti v podobe Prehlásenia, ktoré podpísali všetci prítomní. Stanovy Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV prevzalo na registráciu MV SR v Bratislave 14.12.2001. Tento návrh podpísali spoločne konatelia: L. Macháček, J. Danek a M. Sirotová. Stanovy obnovenej spoločnosti boli schválené na MV SR 20.12.2001. Osobitným listom 2.1.2002 sa Prípravný výbor obrátil na predsedu Rady SVS Ing. J. Knoppa, DrSc. so žiadosťou o zaregistrovanie novej Spoločnosti a jej schválenie na zasadnutí Predsedníctva SAV, čo umožňuje, aby spoločnosť mohla participovať na finančnej podpore Slovenskej republiky. Treba pripomenúť, že iniciatíva UCM v Trnave o vzniku SPaS pri SAV sa diskutovala aj pri príležitosti podpisu Dohody o spolupráci medzi SAV a UCM, ktorého stretnutia sa zúčastnil predseda SAV prof. ing. Š. Luby s podpredsedami a členom Predsedníctva SAV dr. M. Zemkom, CSc. Možno iba stručne konštatovať, že žiadosť o zaradenie SPaS pri SAV medzi existujúce vedecké spoločnosti združené v Rade Predsedníctvo SAV schválilo... sídlom spoločnosti sa v zmysle schválených Stanov SPaS pri SAV stala Trnava (FF UCM)... osobitným listom, v ktorom bola priložená Výzva a Stanovy, sme sa obrátili na vedúcich pedagogických pracovníkov, na niektoré významné osobnosti pedagogickej vedy, aby zväzili možnosť účastiť sa VZ SPaS pri SAV dňa 3.5.2002, aby vyslali svojho zástupcu, ktorý by mohol tlmočiť stanoviská pracovníkov a jeho členov” (Spravodaj SPaS, 2001, č.1, s.1-2).

Od obnovenia činnosti pedagogickej vedeckej spoločnosti uplynulo desaťročie a ten, kto by mal záujem o podrobnosti jej “znovuzrodenia”, môže si zalistovať v Spravodaji, ktorý vychádza od roku 2002. Do roku 2010 vyšiel 16 krát s neúprosnou pravidelnosťou dvakrát ročne na ôsmich stranách formátu A4.

Osobitnú pozornosť si zaslúžia Valné zhromaždenia (2002, 2004, 2006, 2008), na ktorých sa schválili základné smery a úlohy činnosti Spoločnosti, a s nimi korešpondujúce celoslovenské vedecké konferencie, ktorých výsledky sú dostupné v zborníkoch, z ktorých mnohé boli vydané v spolupráci s katedrou pedagogiky FF UCM v Trnave (www.spaeds.org).

V roku 2002 sme analyzovali tématické zameranie a zhodnotili metodologické problémy pedagogického výskumu, v roku 2003 sme prostredníctvom príspevku prof. Š. Šveca iniciovali diskusiu o etickom kódexe učiteľskej profesie. V roku 2004 začala svoju činnosť sekcia sociálnej pedagogiky, andragogiky, pedagogiky voľného času a pedagogickej sociológie.

V roku 2005 sme pripravili interdisciplinárnu konferenciu s pracovným názvom “Veda, škola, život” (garant Ľ. Hrdina, 28.4.2005 v Bratislave) s cieľom poukázať na využitie možností a potenciálu viacerých vedeckých spoločností SAV pri riešení otázok kurikulárnej prestavby v slovenskom školstve. Konferenciu podporilo aj MŠ SR a jeho zástupca predniesol príhovor ministra školstva. SPaS v spolupráci s ďalšími vedeckými spoločnosťami oslovilo viacero významných inštitúcií a osobností, medzi nimi i predsedu vlády, s výzvou, aby venovali viac pozornosti tejto stránke rozvoja slovenského školstva.

V roku 2006 sme sa prostredníctvom voľby netradičnej ústrednej témy celoslovenskej konferencie, zameranej na rodové aspekty snažili vrátiť do pedagogického diskurzu zabudnuté fundamentálne filozofické otázky životných hodnôt, identity a kultúrnych tradícií, bez ktorých nemožno rozpracovať žiadne koncepčné otázky pedagogickej teórie a praxe reagujúce na súčasné civilizačné výzvy globalizácie a europeizácie. Konferencia sa v osobitných sekciách sústredila na explanáciu a prehodnotenie rozličných historických, tradíciou zakorených predsudkov v rodinnej a školskej výchove v konfrontácii so súčasnými premenami rodiny a transformáciou školy.

Rok 2007 bol v znamení pozornosti dvom významným osobnostiam slovenskej pedagogiky – prof. J. Čečetkovi a prof. O. Balážovi. Vyzdvihnutie zásluh a zároveň uctenie si takýchto osobností slovenskej pedagogiky je výborným príkladom, ako možno “personalizovať” históriu vednej disciplíny a citlivo priblížiť jej rozvoj rešpektujúc pravdu o rozdielnych životných cestách tých, ktorí kládli jej vedné základy a prispeli k jej súčasnej inštitucionalizácii. Z iniciatívy sekcie dejín pedagogiky a školstva SPaS pri SAV sa už každoročne uskutočňuje pri príležitosti dňa učiteľov (od roku 2008) stretnutie s pedagógmi a školskými pracovníkmi.

Ako predseda Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV som pozdravil spomienkové stretnutie organizované Maticou Slovenskou (27.4.2007 v Lučenci a v Polichne), ktorým si rodáci, členovia MS v Martine a v Lučenci, mesto Lučenec a odborníci zo slovenských univerzít pripomenuli 100 rokov od narodenia univerzitného profesora Juraja Čečetku. Zároveň som pripomenul, že bol nielen podporovateľom výskumu mládeže, ale aj občanom “aktérom emancipačného a demokratizačného procesu v rokoch 1968/1969. Jeho myšlienkový odkaz je súčasťou vedeckej rozpravy o súčasnej mládežníckej politike“ (Spravodaj 2007, č.11, s.3).

V tomto období sa zintenzívnila aktivita sekcie sociálnej pedagogiky, ktorej predsedkyňou je doc. Z. Bakošová, CSc. Vďaka jej iniciatíve a nevyhnutnej aktívnej spolupráci členov sekcie je starostlivo plánovaný a pripravovaný terminologický slovník sociálnej pedagogiky v konečnej fáze realizácie a je potrebné uviesť, že SPaS pri SAV venovala tejto činnosti systematickú pozornosť a podporu, bez ktorej by realizácia nebola možná. Ďalšou z významných akcií Slovenskej pedagogickej spoločnosti pri SAV v roku 2008 sa stala konferencia „Mládež ako faktor sociálnych zmien“ (KC SAV Smolenice 28.-29.11.2008), ktorú sme pripravili v spolupráci so sociologickou a politologickou spoločnosťou a s veľkorysou podporou MŠ SR, odbor detí a mládeže. Zúčastnilo sa jej 55 vedeckých, politologických a pedagogických pracovníkov z vysokých škôl, pracovísk SAV, ale aj zástupcovia miest a obcí či občianskych združení. Osobitne treba spomenúť skupinu expertov z Únie miest Slovenska.

Spoločné podujatie troch vedeckých spoločností sa uskutočnilo aj v roku 2009 (IUVENTA –Slovenský inštitút mládeže, Bratislava, 16.11.2009) na tému Výskum mládeže 20 rokov po..., ktorého cieľom bolo nielen bilancovať súčasnú situáciu, ale aj upozorniť na skutočnosť, že v Bratislave sa začalo spontánne občianske hnutie mladých vysokoškolákov o jeden deň skôr ako v Prahe, a bolo by preto žiadúce, aby sa táto skutočnosť zdokumentovala historickým výkumom a zároveň adekvátne pedagogicko-sociologicky interpretovala.

V roku 2008 sme sa stali právoplatnými členmi Európskej pedagogickej spoločnosti a hľadáme si svoje miesto v tomto spoločenstve, ktoré v krízovom roku 2009 solidárne

upustilo od požadovaného finančného príspevku. Dostali sme pozvanie na výročnú konferenciu EERA na tému *Výchova a kultúrna zmena*, ktorá sa uskutoční v septembri 2010 v Helsinkách.

V súčasnosti patríme s celkovým počtom 123 platiacich členov k stredne veľkým spoločnostiam, k aktivitám ktorých patrí organizovanie prednášok, konferencií, vydávanie spravodaja, pravidelná aktualizácia webstránky, systematická činnosť niekoľkých sekcií. S osobitným potešením sme prijali návrh na zriadenie sekcie vysokoškolskej pedagogiky SpaS pri SAV (dr. M. Sirotová), vzhľadom na vytvorenie priaznivých podmienok, ku ktorým patria už pravidelné každoročné konferencie o tejto problematike.

Rok 2009 však priniesol aj neočakávanú zmenu. Ako to už v novodobej histórii Slovenska začína byť pravidlom, zmeny sa uskutočňujú v rokoch končiacich nie na osmičku, ale na deviatku. Azda aj preto padol v roku 2009 návrh, aby Slovenská pedagogická spoločnosť pri SAV využila svoje vydavateľské oprávnenie a stala sa vydavateľom teoretického časopisu pre pedagogické vedy. Traja zakladatelia časopisu, profesori Peter Gavora, Ladislav Macháček a Štefan Švec prediskutovali koncepciu časopisu a rozvinuli organizátorsko-osvetovú činnosť, aby získali pre túto myšlienku ďalších členov našej vedeckej spoločnosti, a dokonca časť z nich získali aj pre členstvo v redakčnej rade.

Časopis na základe svojej koncepcie, obsiahnutej v návrhu štatútu, stvárnienia na www.casopispedagogika.sk, získal od Národnej agentúry SR pre ISSN svoje registračné číslo 1338-0982 jej výnosom zo dňa 7.12.2009.

Časopis PEDAGOGIKA.SK ako orgán profesijnej spoločnosti pre pedagogické vedy sa hlási k svojej komunitnej tradícii prvého vedeckého pracoviska na Slovensku – Pedagogického seminára na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, založeného v roku 1921, profesormi Otakarom Chlupom, Janom Uhrom, Josefom Hendrichom a Jurajom Čečetkom. Zároveň sa hlási k tradícii Pedagogického zborníka, ktorý začala vydávať Matica Slovenská od roku 1934. Ako to charakterizoval prof. J. Pšenák, práve prof. J. Čečetka „sa v r. 1934 stáva aj externým spolupracovníkom Pedagogického odboru Matice slovenskej a spoluzakladateľom Pedagogického zborníka, teoretického pedagogického časopisu na Slovensku“ (Spravodaj 2007, č.11, s. 2).

Vedecké odbory Matice Slovenskej sa stali svojho času základom budovania vedeckých ústavov SAV. V situácii absencie pedagogického ústavu v štruktúre vedeckých pracovísk SAV, ktoré sú spravidla aj vydavateľmi vedeckých časopisov, je z inštitucionálneho hľadiska Slovenská pedagogická spoločnosť pri SAV tou kompetentnou inštitúciou, ktorá má oprávnenie rozvíjať tradíciu teoretického časopisu pre pedagogické vedy.

Na záver chceme upozorniť, že Slovenská pedagogická spoločnosť pri SAV prestáva v roku 2010 vydávať svoj Spravodaj SPAEDS a v rámci ďalšej komunikácie so svojimi členmi bude používať rubriku Správy v časopise PEDAGOGIKA.SK.

Ladislav Macháček